

ARKEOLOGISKA UPPDRAGSVERKSAMHETEN

RAPPORT 2015:80

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Spår efter odling och kakelugnstillverkning

Östergötland

Mjölby kommun

Skänninge stad

Fastigheterna Borggatan 3 och 5

RAÄ 5

SHMM dnr 5.1.1-00393-2015

RAÄ dnr 3.1.1-03146-2014

Rikard Hedvall

ARKEOLOGISKA UPPDRAGSVERKSAMHETEN

RAPPORT 2015:80

ARKEOLOGISK FÖRUNTERSÖKNING I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Spår efter odling och kakelugnstillverkning

Östergötland

Mjölby kommun

Skänninge stad

Fastigheterna Borggatan 3 och 5

RAÄ 5

SHMM dnr 5.1.1-00393-2015

RAÄ dnr 3.1.1-03146-2014

Rikard Hedvall

STATENS HISTORISKA MUSEER

SAMT ARKEOLOGISKA UPPDRAGSVERKSAMHETEN

STATENS HISTORISKA MUSEER
Arkeologiska uppdragsverksamheten
Roxengatan 7
582 73 Linköping
Tel 010-480 80 00
Fax 010-480 81 73

e-post uvost@shmm.se
e-post fornamn.efternamn@shmm.se
www.arkeologiuv.se

© 2015 STATENS HISTORISKA MUSEER
Rapport 2015:80

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Gävle 2012. Medgivande I 2012/0744.

Grafisk form/bildredigering Britt Lundberg
Kartor Rikard Hedvall
Foto Rikard Hedvall
Tryck/utskrift Arkitektkopia AB, 2015

Innehåll

Inledning	5
Antikvarisk bakgrund	5
Arkeologisk potential	7
Målsättning	7
Frågeställning	7
Metod	7
Resultat	9
Det östra schaktet	9
Det västra schaktet	9
Åtgärdsförslag	9
Referenser	11
Administrativa uppgifter	11

Figur 1. Läget för undersökningen markerat på utsnitt ur GSD-Sverigekartan, © Lantmäteriet Topowebb. Skala 1:300 000.

Statens historiska museer, Arkeologiska uppdragsverksamheten, är en uppdragsfinansierad del av Statens historiska museer, som i huvudsak genomför arkeologiska utredningar och undersökningar efter länsstyrelsens beslut enligt kulturmiljölagen (SFS 1988:950). Uppdragsverksamheten utför även konsultuppdrag i form av utredningar, kulturmiljöanalyser och planeringsunderlag. Den arkeologiska uppdragsverksamheten har ingen myndighetsfunktion.

Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning

Spår efter odling och kakelugnstillverkning

Inledning

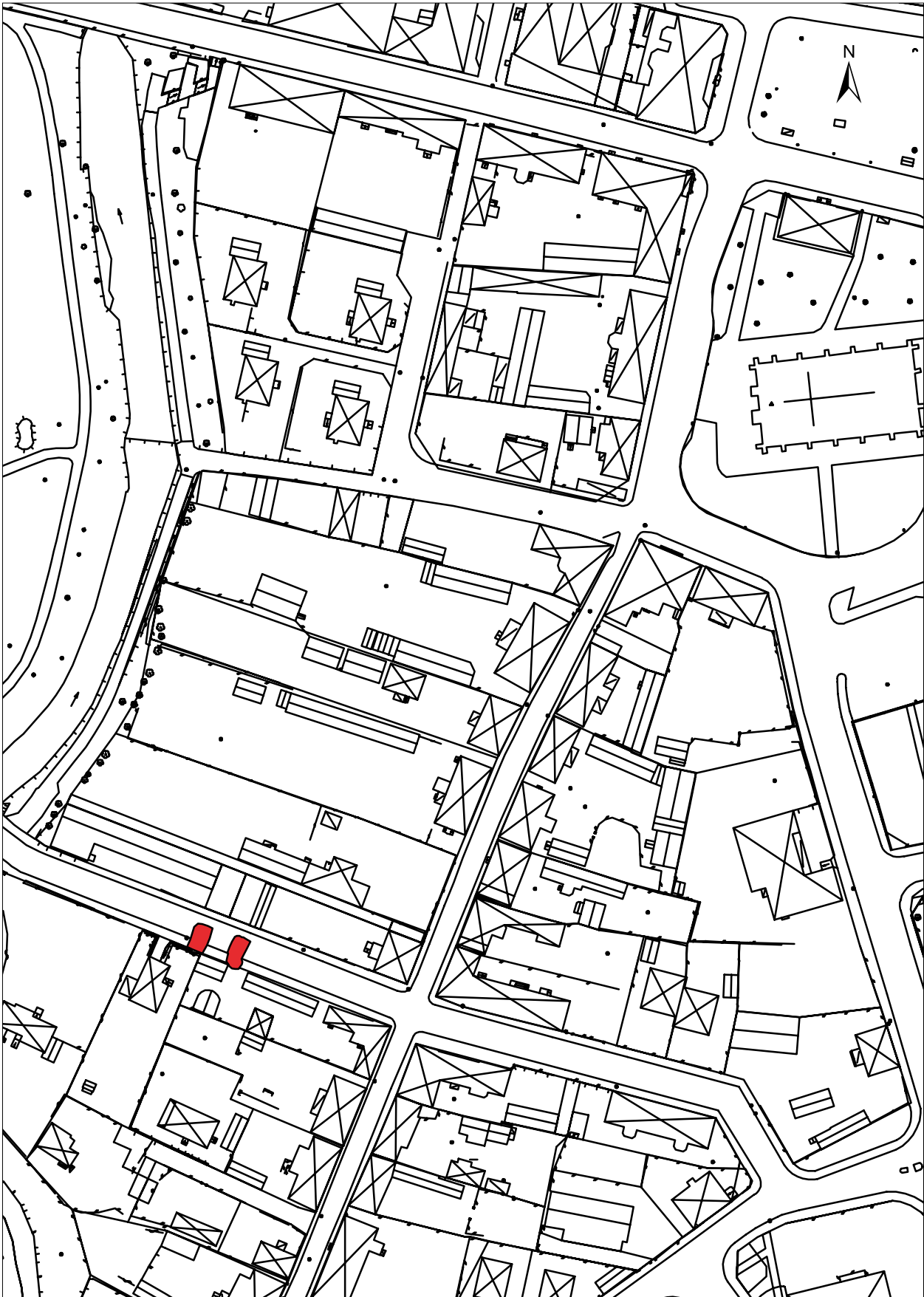
Mjölby kommun genomförde schaktningsarbeten i samband med byte av serviser i Borggatan 3 och 5 i Skänninge. Totalt berördes två ytor på totalt 70 m² i Borggatan, ner till ett djup av 2,0–2,5 meter. I samband med detta genomförde Rikard Hedvall och Johan Stenvall, SHMM, AU Linköping, en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning den 30 september och 1 oktober 2014.

Antikvarisk bakgrund

Det aktuella förundersökningsområdet utgörs idag av gatumark. Det ligger inom RAÄ 5:1, vilket utgörs av Skänninges medeltida och tidigmoderna stadslager. Delvis berörs riksintresseområdet E16, där miljön utgör en av tidig- och högmedeltidens mest betydelsefulla svenska städer.

De senaste årens arkeologiska undersökningar har gett en fördjupad bild av Skänninges äldsta historia (Hedvall, Lindeblad & Menander 2013). Allt tyder på att platsen vid Skenaån etablerades med permanent bebyggelse under äldre järnålder. Under yngre järnålder övergavs platsen, på samma sätt som är känt från flera platser i Östergötland. Under vikingatid, sannolikt i slutet av 900-talet togs platsen återigen i anspråk för bebyggelse och inom kort anlades två kyrkogårdar på ömse sidor av Skenaån. I slutet av 1200-talet eller i början av 1300-talet förändrades tomt- och gatustrukturen i och med att Vårfrukyrkan började uppföras. I samband med detta anlades troligen även Stora Torget (ibid).

I närområdet till undersökningsområdet har ett flertal arkeologiska undersökningar genomförts, huvudsakligen i form av schaktningsövervakningar. RAÄ, UV Öst, har grävt två schakt i Borggatan väster om Follingegatan. Schakten, som grävdes på Borggatan norra sida innehöll bl a gårds- och gatunivåer, samt kulturlager, från medeltid och eftermedeltid (UV rapport 2012:191). Den aktuella undersökningen genomfördes mellan dessa två schakt.

Figur 2. Förundersökningsschakten markerade (röda) på utsnitt ur Mjölby kommuns primärkarta. Skala 1:1500.

Vid en schaktningsövervakning i Follingegatan ner till korsningen mot Borggatan påträffades två gatunivåer med stensättning varav den äldre sannolikt var medeltida (Östergötlands länsmuseum rapport 87:2003). Vid en schaktningsövervakning i kv Folkungen 4 påträffades kulturlager och en tidigmedeltida keramikskärva (RAÄ, UV Linköping rapport 1994:15). Vid en schaktningsövervakning i kv Tullnären 20 påträffades kulturlager, gatunivåer, störhål, stolphål och en grop som daterades till förromersk järnålder (Östergötlands länsmuseum rapport 2004:20). Vid en schaktningsövervakning längs Skenaån i anslutning till Borggatan påträffades kulturlager, en husgrund i trä, en stensättning. Eventuellt ett hus med tillhörande brygga och fynd av porslin, djurben, buteljglas m m. (Östergötlands museum rapport 2009:77).

Arkeologisk potential

I samband med ingreppet skulle det kunna finnas möjlighet att belysa hur området, som i dag är bebyggt stadsområde, har brukats i äldre tid. Exploateringsområdet förväntas i första hand kunna innehålla lämningar från medeltida/eftermedeltida bebyggelse, odlingar och annan verksamhet. Borggatan är först utlagd under 1800-talet. Tidigare har en föregångare löpt ett tiotal meter längre norrut, en gata vars strukturer fortfarande går att skönja i bebyggelsen.

På åtskilliga ställen inom Skänninge stadsområde har förhistoriska boplatslämningar, gravar och kulturlager påträffats. Flera av dessa lämningar har kunnat dateras till äldre järnålder.

Målsättning

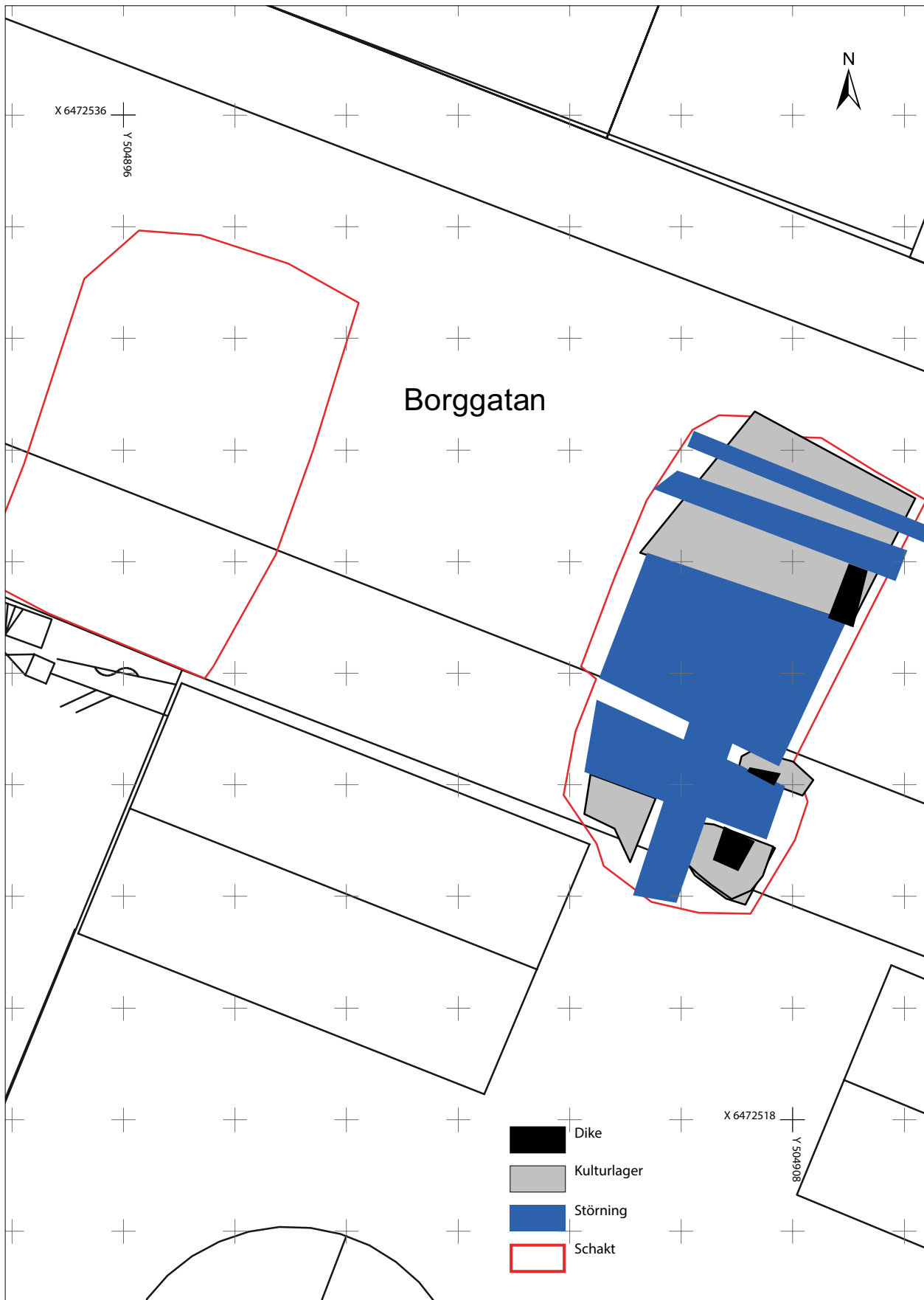
Enligt Länsstyrelsen förfrågningsunderlag var målsättningen med den arkeologiska förundersökningen att i första hand tillse att fornlämningen berördes i så liten omfattning som möjligt. De fornlämningar som eventuellt framkom vid schaktningen skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning, samt om möjligt dateras.

Frågeställning

En fråga att besvara var om det hade funnits någon aktivitet här under förhistorisk tid. Andra fråga var att klargöra vad området hade använts till under medeltid och senare. Hade området varit bebyggt? Vilka spår av verksamheter kunde det finnas?

Metod

Förundersökningen genomfördes som en schaktningsövervakning där en eller två arkeologer var med och övervakade schaktningsarbetet. Anledningen till att det var två arkeologer den ena undersökningdagen var att undersökningstiden skulle begränsas eftersom ledningsarbetet pågick samtidigt. Stora delar av de påträffade kulturlagren grävdes för hand med skärsliv och detekterades med metalldetektor. Lämningarna dokumenterades i skrift och genom inmätning med GPS samt fotograferades.

Figur 3. Planritning över Borggatan och de två grävda schakten. Skala 1:100.

Resultat

Det östra schaktet

Schaktet grävdes från fastighetsgränsen i söder, genom trottoaren, vidare genom hela gatan fram till den norra trottoarkanten. Längden var 8,8 meter och bredden 4,4 meter. Under asfalten fanns ett bärlager av morängrus 0,3–0,4 meter tjockt.

Därunder fanns ett 0,4 meter tjockt humusinblandat sandlager, L210. Innehållet i detta var förutom sotlinser och sot även enstaka 0,03–0,05 meter stora skärviga stenar. Mot botten av L120 framträdde ett cirka 0,5 meter brett och 0,3 meter djupt dike, i området tvärs över gatan och trottoaren. Innehållet i diket såg ut som L210 men det var också skiktat av linser med sand respektive sot. Lagret tolkas som ett odlingslager. Tydliga spår av grävning eller plöjning syntes ner i undergrunden som utgjordes av gul sand, men det rörde sig inte om tydliga spår som visade det ena eller andra. Lagret och odlingsaktiviteterna bör kunna dateras till medeltid men också senare.

I området för den södra trottoaren fanns ett cirka 0,25–0,30 meter tjockt humöst och lite sandigt lager som innehöll knytnävsstora stenar, kakelugnskakel, bottenplattor till bränningsugn, bränningsstöd, keramik och enstaka spik, L200. Kaklet, som inte var glaserat, kan troligen dateras till 1800-talets andra hälft. Inga föremål sparades. Under detta lager fanns även odlingslagret L210.

Det västra schaktet

Området för det västra schaktet var helt utschaktat i modern tid, ända ner i undergrunden.

Åtgärdsförslag

Vid eventuell kommande exploatering bör fortsatt övervakning i angränsande områden genomföras. I de två nu undersökta ytorna finns inget kvar av antikvariskt intresse.

Linköping i september 2015

Rikard Hedvall

Figur 4. Det östra schaktet genom Borggatan, sett från söder. I schaktets nedre högra hörn påträffades kulturlagret L200, som innehöll kakelugnsfragment med mera. FOTO RIKARD HEDVALL.

Figur 5 (ovan). Det östra schaktets norra sektion. Ojämnheterna i det mörka lagrets kontaktyta mot den gula undergrunden indikerar att marken odlats, L210. FOTO RIKARD HEDVALL.

Figur 6 (t h). Ett oglaserat kakelugnskakel från lager 200. FOTO RIKARD HEDVALL.

Referenser

- Feldt, A-C., Lindberg, M. 2003. Follingegatan och kvarteret Folkungen 4–5. Östergötlands länsmuseum rapport 87:2003.
- Feldt, A-C. 2004. Två vattenläckor i Follingegatan. Östergötlands länsmuseum rapport 2004:20.
- Hedvall, R., Lindeblad, K. & Menander, M. (red). 2013. Borgare, bröder och bönder – arkeologiska perspektiv på Skänninges äldsta historia. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska uppdragsverksamheten (UV). Linköping.
- Hörfors, O. (2009). Borggatan/Skenaån, RAÄ 14, Borggatan, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötlands län, Arkeologisk förundersökning, Linköping, Avdelningen för arkeologi, Östergötlands länsmuseum. Östergötlands länsmuseum rapport 2009:77.
- Lindgren Hertz, L. 1994. Kvarteret Folkungen 4. RAÄ, UV Linköping rapport 1994:15.
- Stibéus, M. 2012. Medeltida kulturlager i Skänninges utkant, Östergötland, Mjölby kommun, Skänninge stad, Linköpingsgatan 11, RAÄ 5, dnr 422-04108-2011, Arkeologisk förundersökning. Linköping. Arkeologiska uppdragsverksamheten, UV Öst, Riksantikvarieämbetet. UV rapport 2012:191.

Administrativa uppgifter

SHMM:s dnr: 5.1.1-00393-2015

RAÄ:s dnr: 3.1.1-03146-2014

Länsstyrelsens dnr: 431-8689-14

SHMM:s projektnr: A12927

Intrasisprojekt: SHMM 2014:153

Läge: Fastighetskartan, blad 8F4b, edition 2

Koordinatsystem: Sweref 99 TM

Höjdsystem: Rikets, RH 00

Undersökningstid: 30/9–1/10 2014

Exploateringsyta: 70 kvadratmeter

Undersökt yta: 70 kvadratmeter

Projektgrupp: Rikard Hedvall och Johan Stenvall

Dokumentationshandlingar som förvaras i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), RAÄ, Stockholm: Dokumentationshandlingarna lagras tillsammans med Intrasis-databasen.

Föremål: Kastade

STATENS HISTORISKA MUSEER
SAMT ARKEOLOGISKA UPPDRAGSVERKSAMHETEN